

**Г.П. Пасемко, д-р наук держ. упр., професор**

**Л.Г. Бага, канд. екон. наук, доцент**

**Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва**

## **ТЕОРІЇ ІНВЕСТИВАННЯ В ІСТОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ТА ЇХ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**Постановка проблеми.** Економіка постіндустріального типу вимагає постійного зростання кількісного та якісного виробництва товарів в наслідок постійного зростання потреб суспільства. Відносно підприємництва, головною його метою залишається потреба в постійному підвищенні прибутковості та конкурентоспроможності економічної діяльності, що не можливо без створення системи більш ефективного використання потенціалу фірми, інтенсивного використання всіх видів виробничих ресурсів, в тому числі і фінансових. Інвестиції в сучасних умовах виступають головним джерелом фінансування господарської діяльності підприємців, відповідно до умов автономного та залученого інвестування виробничих процесів реалізується організаційно-економічна діяльність господарського об'єкту та отримується конкретний результат його діяльності. Для України питання формування інвестицій, їх структури, джерел, умов використання є одним з базових в вирішенні подолання національної кризи. Тому дослідження теоретичних та практичних аспектів формування інвестицій в виробництві на даний момент є актуальним напрямком наукової роботи.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теорія та практика інвестиційної діяльності досліджується в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких як: В.І. Бірман, І.О. Бланк, А.А. Пересада, Г.М. Підлісецький, В.В. Ковальов, П.Т. Саблук, М.І. Савлук, О.Ю. Стариков, Дж. М. Кейнс, О.Л. Смірнов та ін. Специфікою більшості наукових досліджень є їх узагальнююча характеристика інвестиційної діяльності, що ґрунтується на теоретичних положеннях. В динамічній економіці питання постійного удосконалення теорії та практики інвестиційного механізму, вимагає постійних додаткових досліджень та систематизації теорій інвестування, що й зумовило спрямованість нашої наукової роботи.

**Мета дослідження** полягає у авторській оцінці базових концепцій класичних та сучасних інвестиційних теорій, розкриття їх еволюції і значення для сучасних економічних процесів.

**Виклад основного матеріалу.** Категорія «інвестиції» походить від латинського слова «invest», котре, частіше всього трактується як «вкладати». Більшістю сучасних науковців інвестиції розглядають як вкладення капіталу з ціллю подальшого його зростання [1]. Часто при визначенні даної економічної категорії інвестиції позиціонують як «...сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в промисловість, сільське господарство, транспорт та інші галузі господарства. Процес створення та використання інвестиційних ресурсів визначають як інвестування, тобто...вкладання інвестором інвестицій в що-небудь»[2].

Перші ідеї щодо формування умов інвестиційної діяльності в підприємствах та в національних економіках було сформульовано представниками класичної школи політичної економії (Вільям Петті, Адам Сміт, Давід Рікардо), котрі основним джерелом формування інвестицій вважали прибуток підприємств. Такий видатний англійський дослідник-економіст Вільям Петті здійснив оцінку прибутку в залежності від величини заробітної плати та реальної ренти. На його погляд, для забезпечення значних обсягів інвестицій, необхідно звести до мінімуму рівень заробітної плати робітників, що сформує високі прибутки власників і дасть можливість капіталістам розширити виробництво[3, с. 15]. Адам Сміт у творі «Дослідження про природу та причини багатства народів» говорить: «Загальний капітал всіх членів нації зростає...внаслідок постійного накопичення і додавання до нього того, що вони зберігають зі свого доходу» [4, с. 388]. Тобто, класиками економічної теорії процес інвестування розглядався, як результат формування рахунок надлишку доходів. К. Марксом інвестиції розглядаються як основне джерело формування капіталу для підприємства, що формує додану вартість в результаті його застосуванні і виробничому процесі[5].

Ідея державного регулювання інвестиційної діяльності в ринковій економіці стала найбільш популярною з виникненням теорії Кейнса, кейнсіанства – як свідомого створення макроекономічних умов для забезпечення економічного зростання шляхом формування економічних механізмів залучення різних типів інвестицій у національне господарство. Важливим є те, що Дж.М. Кейнс виділяв інвестиції основним фактором стимулювання ефективного попиту, так як збільшення обсягів інвестицій формуватиме збільшення споживацького попиту, а збільшення попиту –

зростанню й в цілому національного доходу країни. Відповідно до кейнсіанського підходу, рівень процентних ставок формує динаміку інвестиційного попиту. Формування грошово-кредитної політики держави реалізуються за схемою: грошова маса – норма проценту – інвестиції – національний дохід [6, с. 168]. Дж. М. Кейнс розглядає джерела формування інвестиції наступним чином: «З нашого визначення доходу відразу ж слідує і визначення поточних інвестицій. Ми повинні мати на увазі під ними поточний приріст цінності капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду. Ясно, що поточні інвестиції дорівнюють тому, що ми вище визначили як заощадження. Адже це і є та частина доходу за даний період, яка не була використана для споживання»[6, с. 254].

Довгий час концепція Дж.М. Кейнса щодо державного регулювання інвестицій залишалась центральною в реалізації урядових стратегій розвинених країн щодо регулювання інвестицій. Але в 60-х рр. ХХ ст. значний податковий тиск став вимагати від практики державного регулювання вимог щодо управління питання якнайбільшої концентрації фінансових ресурсів в руках держави, значного впливу набула теорія підприємництва Й.А. Шумпетера, окрім того, виникла потреба в вирішенні проблеми податкових пільг, котрі позбавляли стимулів до виробництва приватнопідприємницький сектор економіки, призводячи до структурних деформацій в економіці, сприяли зростанню бюрократії та тіньової економіки[7]. З нашої точки зору, не трактування монетаристами інвестицій як елементу грошового обігу, досить суперечливе. Дана концепція чиказької школи на чолі з М. Фрідманом стала відстоювати позиції вільного ринку з переміщенням акцентів державного регулювання в сферу грошового обігу. З позиції монетаристів високі податки створюють інфляцію витрат, підриваючи стимули до виробництва та пригнічуючи інвестування. Ними було зроблено припущення, що податки необхідно скорочувати для забезпечення зростання доходів і заощаджень, в першу чергу – через зниження процентної ставки, через що буде забезпечено зростання накопичень та інвестицій [8].

На середину ХХ ст. в економічній думці сформувався менш радикальний варіант поєднання активного державного втручання в економіку і вільного ринку стали представники течії неокласичного синтезу, видатним представником цієї школи є П. Самуельсон. Суть концепції полягає в тому, що регулювання повинно здійснюватись залежно від конкретної економічної ситуації, використовуючи або механізми стимулювання попиту, або стимулювання пропозиції. Чим складніші

економічні взаємозв'язки, тим більшого удосконалення та більш активної позиції вимагається від механізму державного регулювання. У відповідності до даної теорії, державне регулювання прив'язане до економічного циклу, який зводиться до звичайних коливань ділової кон'юнктури, а основним чинником цієї кон'юнктури є динаміка інвестицій. Отже, з позиції неокласичного синтезу, інвестиції формують ділову активність і циклічність розвитку, а в наслідок цього – добробут країни. Дослідники вважали, що імпульсом для економічного зростання є доходи, що зростають (а не інвестиції), а тенденції збільшення інвестиційної активності слід розглядати через динамічну (а не статичну) економічну систему [9].

Одночасно, помітний вклад у розвиток теорій інвестицій зробили англійський економіст Р. Харрод та американський економіст О. Домар. Рівняння Р. Харрода показує, що темп економічного зростання є прямо пропорційним коефіцієнту заощаджень (інвестицій) та обернено пропорційним коефіцієнту капіталомісткості. За висновком О. Домара, інвестиції несуть подвійний ефект – «дохідний» і «виробничий». Приріст продукції дорівнює добуткові «схильності до заощадження» і продуктивності інвестицій. Якщо національний дохід зростає до таких темпів названого добутку, який дорівнює необхідному, надлишкове нагромадження капіталу не матиме місця. Модель О. Домара є найпростішою моделлю економічного зростання, яка була розроблена виходячи з концепції стимулювання попиту з врахуванням ефекту мультиплікатора. Фактором збільшення попиту та пропозиції є приріст інвестицій, який задається екзогенно. Відповідно до теорії Домара, існує рівноважний темп приросту реального доходу в економіці, при цьому повністю використовуються виробничі потужності. Темп приросту пропорційний нормі заощаджень та граничній продуктивності капіталу (або приросту капіталовіддачі). Інвестиції та дохід зростають з однаковим постійним у часі темпом [10, с.58-64].

У другій половині ХХ ст. спостерігається розвиток транснаціональних процесів, який зумовив появу теоретичних концепцій про міжнародну інвестиційну поведінку корпорацій. Вихідною є теза про те, що інтенсивність припливу інвестицій залежить від того, як темпи зростання доходів країни від зарубіжних інвестицій співвідносяться з темпами зростання інвестицій вітчизняних корпорацій, і на їхній базі – з темпами зростання ВВП. Якщо баланс активний – інвестиції в країні зростають швидше, ніж інвестиційні доходи, і навпаки. В рамках теорій інвестиційної поведінки корпорацій була сформульована класифікація

чинників, які впливають на інвестиційну активність ТНК: загальні, маркетингові, вартісні. На цій основі розроблено теоретичну концепцію інвестиційного клімату. Сучасні концепції інвестиційної діяльності корпорацій можна об'єднати за такими напрямками: теорія технологічного розриву; теорія портфельних інвестицій; теорія «захисного інвестування»; теорія монопольних переваг; теорія життєвого циклу; теорія «втечі капіталів»; теорія «наукомісткої спеціалізації»; концепція «інвестиційних полів»[11].

**Висновки:** Потенційно на даний момент Україна, маючи в розпорядженні значні ресурси, розвинений внутрішній ринок, багаторівневий потенціал в промисловості та сільському господарстві, багаті та різноманітні природні ресурси, вигідне геополітичне місце розташування, має всі передумови для перетворення в ефективного реципієнта інвестицій. Щодо практичного формування інвестицій на основі розроблених науковими інвестиційних теорій, відмітимо, що, з нашої позиції, для України найбільш прийнятний інструментарій неокласичного синтезу, котрий дозволяє застосовувати як елементи державного впливу на інвестиційні процеси, так і реалізовувати ринковий механізм інвестування, гармонічно поєднуючи та взаємодоповнюючи один одного.

**Бібліографічний список:** 1. Економічний словник-довідник/ За ред. С.В. Мочерного. – Київ: Феміна, 1995. – 368с. 2. Економічна енциклопедія; відповід. ред. С.В. Мочерний. – К.: Академія, 2001. – Т. 2. – 847 с. 3. Антология экономической классики; предисл. И.А. Столярова. – М.: Эконов, 1993. – 475 с. 4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Ось-89, 1997. – Кн. 1. – 255 с. 5. Маркс К. Теория прибавочной стоимости / К. Маркс, Ф. Энгельс // Соч. 2-е изд. – Т.23. – М.: Прогресс, 1968. – 511 с. 6. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс // пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с. 7. Schumpeter J.A history of economic analysis. – N.Y.; Oxford Univ.Press. – 1954 – 320 p. 8. Фридман М. Капитализм и свобода / М. Фридман. – М.: Новое издательство, 2006. – 240 с. 9. Самуэльсон П. Економіка / П. Самуэльсон. – Львів: Світанок. – 2001. – 549 с. 10. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 160 с. 11. Бланк А И. Финансовая стратегия предприятий / А.И. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 711 с.

**Пасемко Г.П., Бага Л.Г. Теории инвестирования в истории экономической мысли и их развитие в условиях глобализации.** Авторами проведено исследование базовых концепций классических и современных инвестиционных теорий, раскрыта их эволюция и значение для современных экономических процессов. Дана характеристика основных идей различных инвестиционных теорий. Осуществлена оценка основных современных теорий инвестирования с позиции развития глобальных процессов в мировой экономике.

**Passenko G., Baga L. The theories of investing in the history of economic thought and their development in the context of globalization.** The authors conducted a study of the basic concepts of classical and modern theories of investment, disclosed their evolution and significance for modern economic processes. The characteristics of the basic ideas of various investment theories. The estimation of the major modern theories of investment from the perspective of the development of global processes in the world economy.